

ปัญหาทางกฎหมายในการลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุ

LEGAL PROBLEMS IN REDUCTION OF CRIMINAL PENALTIES FOR ELDERLY PEOPLE

ปิยทัศน์ มณีนวล*

Piyathat Maneenual*

จิรวุฒิ ลิปิพันธุ์**

Jirawut Lipipun**

วันที่รับบทความ 17 เมษายน 2566

วันที่แก้ไขบทความ 3 พฤษภาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ 4 พฤษภาคม 2566

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริดีพนมยงค์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

* LL.M. Student, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University,

* e-Mail: 635154040005@dpu.ac.th

** อาจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์ปริดีพนมยงค์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** Ajarn Dr., Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

** e-Mail: jirawut.lin@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

ในสถานการณ์ปัจจุบัน “สังคมผู้สูงอายุ (Aged Society)” ได้กลายเป็นเรื่องที่ทุก ๆ ประเทศทั่วโลกเผชิญ และหนึ่งในนั้นคือประเทศไทย ด้วยอัตราที่เพิ่มขึ้นของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุนี้ ทำให้มีอัตราผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้สูงอายุมากขึ้นด้วย เนื่องจากสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุที่มีความเปลี่ยนแปลง รวมถึงเศรษฐกิจ และสังคมซึ่งต่างจากวัยอื่น ๆ ซึ่งความชราภาพหรือความเสื่อมถอยของร่างกายและจิตเจ้านั้นอาจส่งผลต่อสติสัมปชัญญะด้วย อย่างไรก็ตาม เหตุผลดังกล่าวไม่ใช่ข้อกล่าวอ้างเมื่อผู้สูงอายุเป็นผู้กระทำความผิดทางอาญา แต่ในขณะที่หากเด็กและเยาวชนกระทำความผิดทางอาญาคงกลุ่มนี้จะได้รับการยกเว้นโทษหรือลดโทษทางอาญาตามเกณฑ์อายุที่กฎหมายกำหนด แตกต่างจากถ้าผู้กระทำความผิดทางอาญาเป็นผู้สูงอายุไม่มีบทบัญญัติใดเลยที่กล่าวถึงการยกเว้นโทษหรือลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุ ในขณะที่ประเทศไทยสมัยอดีตมีการบันทึกเอาไว้ตามกฎหมายลักษณะวิอาตตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ต่อมาเมื่อการแพทย์และสาธารณสุขมีความก้าวหน้ามากขึ้น บุคคลที่อายุ 70 ปีขึ้นไปจึงอาจไม่ได้มีอาการสติสัมปชัญญะบกพร่องเสมอไปดังเช่นอดีต และกฎหมายอาญาตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อการร่างกฎหมายลักษณะอาญาก็ไม่มีหลักการในเรื่องนี้ คณะกรรมการร่างกฎหมายลักษณะอาญาจึงไม่ได้กำหนดเหตุยกเว้นโทษสำหรับบุคคลผู้กระทำความผิดที่อายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 แต่อย่างใด จนกระทั่งปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญาก็ได้มีการบัญญัติหลักกฎหมายดังกล่าวไว้อีกเช่นกัน

สารนิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายในการลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุ โดยศึกษานอกจากกฎหมายอาญาของไทยในอดีตแล้ว ยังศึกษากฎหมายอาญาของต่างประเทศด้วย ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น และประเทศฟิลิปปินส์ โดยความหลากหลายของระบบกฎหมายทั้ง 4 ประเทศนี้ เพื่อทำให้ทราบว่าประเทศไทยควรนำการลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุกลับมาใช้ในกฎหมายอาญาในปัจจุบันหรือไม่ เพียงใดถึงจะเหมาะสมและเกิดประโยชน์กับสังคมมากที่สุด รวมถึงเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายอาญาของประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: ปัญหาทางกฎหมาย, ผู้สูงอายุ, การลดโทษ

Abstract

In the current situation, the “Aged Society” has become an issue that every country around the world faces, including Thailand. With the increasing rate of elderly population, resulting in increasing rate of elderly offenders as well. This is due to the changing of physical and mental state of the elderly, as well as the economy and society that are different from other ages. The aging or deterioration of the body and mind may affect mindfulness too. However, these reasons are not an excuse when the elderly commit crimes. However, while

children and adolescents commit criminal offenses, they will be exempted from punishment or have their criminal penalties reduced according to the age criteria specified by law. This is different from offenders who are elderly and have no provision that mentions exemption or reduction of criminal penalties for the elderly. While in the past Thailand have record that according to the law of quarrel since the Ayutthaya era until the Rattanakosin era. But later, as medication and public health progressed, people over 70 years old may not always have symptoms of dementia as people in the past. And Western criminal law that influences the drafting of criminal law does not have principle in this matter. Therefore, the Criminal Law Drafting Committee has not specified principle of exemption or reduction of criminal penalties for the person who commit offenses at age 70 years and above in the Criminal Code. Until now Penal code has not enacted such a principle either.

This thesis aims to study the legal problems in reduction of criminal penalties for elderly people, by studying not only Thailand's criminal law in the past but also criminal laws of other countries such as the United States of America, Australia, Japan, and Philippines. The diversity of legal systems in these four countries is studied to determine whether Thailand should reintroduce reduction of criminal penalties for elderly people into current criminal law and how it can be most appropriate and beneficial to society, as well as to provide recommendations for solving Thailand's criminal law problems in the future.

Keywords: Legal Problems, Elderly People, Reduction

1. บทนำ

ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน “สังคมผู้สูงอายุ (Aged Society)” ได้กลายเป็นเรื่องที่ได้รับการกล่าวถึงอยู่ตลอด ซึ่งในขณะที่หลาย ๆ ประเทศกำลังเผชิญหน้ากับสังคมของผู้สูงวัยอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ โดยข้อมูลขององค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) คาดการณ์ว่าในช่วงปี พ.ศ.2544 - 2553 เป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ โลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศในทวีปยุโรป ทวีปเอเชีย หรือประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) จะมีประชากร อายุ 60 ปีขึ้นไป ในสัดส่วนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 ซึ่งแต่ละประเทศจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางด้านการแพทย์ การโภชนาอาหารเป็นต้น¹ และแม้กระทั่งประเทศไทยก็ตาม ก็ได้ยอมรับต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจนส่งผลให้ประเทศไทยมีการตรา

¹ จิตฐิตา อติธรรมพุกษ์ และ ธเนศ เกษศิลป์, “แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุของราชทัณฑ์ไทย,” วารสารสหศาสตร์, เล่มที่ 2, น. 4 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563).

“พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546” ขึ้นบังคับใช้ เพื่อรองรับการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยกำหนดนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ไว้ในมาตรา 3 ความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” ซึ่งในบริบทของสภาพสังคมนั้น ด้วยการขยายตัวของจำนวนผู้สูงอายุ โดยในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะมีสัดส่วนของจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 - 30² ทำให้โอกาสที่ผู้สูงอายุจำเป็นต้องเผชิญเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคมซึ่งต่างจากรายอื่น ๆ ความชราภาพหรือความเสื่อมถอยของร่างกายและจิตใจนั้นอาจส่งผลกระทบต่อสติสัมปชัญญะด้วย รวมถึงผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจจะเกิดปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัย ทางด้านร่างกาย จิตใจและด้านสังคมมากยิ่งขึ้นจากสภาพปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่บีบรัดในปัจจุบัน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุบางส่วนเข้ามาประกอบอาชีพอาชกรรมและได้กลายเป็นผู้กระทำความผิดทางกฎหมาย³

อย่างไรก็ตาม แม้เหตุผลดังกล่าวไม่ใช่ข้อกล่าวอ้างเมื่อผู้สูงอายุเป็นผู้กระทำความผิด แต่ในอดีตประเทศไทยเคยมีบทกฎหมายที่กล่าวถึงการกำหนดเหตุยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุไว้เป็นการเฉพาะตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเมื่อผู้สูงอายุเป็นผู้กระทำความผิดมักจะมุ่งเน้นให้คู่กรณีในคดีนั้น ๆ ไกลเกลี้ยประนอมข้อพิพาทกันตามประเพณี⁴ ซึ่งต่างจากบทกฎหมายในปัจจุบันที่ความชราของผู้คนนั้นไม่สามารถยกเป็นข้อต่อสู้ในทางอาญา เพื่อยกเว้นโทษหรือลดโทษดังเช่นการกระทำความผิดอาญาของผู้ชราอายุที่เป็นเด็กหรือผู้เยาว์ได้ ผู้สูงอายุจะต้องรับโทษทางอาญาเช่นเดียวกับกรณีบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าประชากรกลุ่มเปราะบาง ถูกแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน ได้แก่ ประชากรกลุ่มเปราะบางเพราะเหตุบกพร่องหรืออ่อนแอทางกาย จิตใจ หรือสติปัญญา และประชากรกลุ่มเปราะบางเพราะเหตุแห่งอายุ โดยผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มเปราะบางเช่นเดียวกับเด็กและเยาวชนตามประเภทเหตุแห่งอายุนี้⁵ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ควรได้รับความช่วยเหลือ สงเคราะห์ เยียวยา และฟื้นฟูจากรัฐ ตลอดจนคุ้มครองมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ เพราะกลุ่มคนเหล่านี้เป็นบุคคลที่ทางสังคมเห็นว่าไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดำเนินชีวิต หรือถูกชักจูง หลอกลวงได้โดยง่าย

นอกจากนี้ กลุ่มผู้สูงอายุถือเป็นกลุ่มคนที่มีคุณค่าและควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานที่สามารถทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีพอยู่ได้ในสังคม โดยพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้รัฐจัดสิทธิประโยชน์ของ

² กรมกิจการผู้สูงอายุ, “สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2565, จาก <https://www.dop.go.th/th/know/15/926>

³ หัสณีย์ บุญมา, “มาตรการไม่ใช่โทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดสูงอายุ,” (การค้นคว้าอิสระนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2564), น. 3.

⁴ พิทักษ์ ศศิสุวรรณ, “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุ (Criminal Justice Process for Elders),” ในการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 หัวข้อ “ระบบกฎหมายไทย : ปฏิรูป / เปลี่ยนผ่าน / ปฏิสังขรณ์,” จัดโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2561 : น. 256.

⁵ กนกพงศ์ อนันต์สันติวงศ์, “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบขอบเขตในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นประชากรกลุ่มเปราะบางตามประมวลกฎหมายอาญาไทย : ศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส และเยอรมนี,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), น. 13-18.

ผู้สูงอายุให้ได้รับการคุ้มครองการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การได้รับสวัสดิการสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะที่เหมาะสม การศึกษา การได้โอกาสในการประกอบอาชีพและหารายได้ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากภาครัฐ เป็นต้น แต่ไม่มีการกำหนดถึงการลดโทษเมื่อผู้สูงอายุกระทำความผิดไว้แต่อย่างใด

โดยสถิติผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทยปี 2560 มีจำนวนรวม 6,762 คน เป็นผู้ชายจำนวน 5,477 คน เป็นผู้หญิงจำนวน 1,285 คน ซึ่งในปี 2563 มีจำนวนรวม 7,406 คน เป็นผู้ชายจำนวน 6,072 คน เป็นผู้หญิงจำนวน 1,334 คน⁶ จะเห็นได้ว่ามีอัตราเพิ่มขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายของผู้ต้องขังที่เป็นผู้สูงอายุในประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นค่ารักษาพยาบาลทางกายหรือค่ารักษาพยาบาลทางจิตใจ ซึ่งนอกจากการกักขังหรือจำคุกแล้ว ยังมีมาตรการลงโทษทางอาญาอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ได้และลดค่าใช้จ่ายของรัฐในการดูแลผู้ต้องขังที่เป็นผู้สูงอายุ⁷

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะนำกฎหมายอาญาของไทยในอดีตตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยในสมัยอยุธยานั้นมีการตรากฎหมายที่เรียกว่าพระราชสาส์นที่อาศัยหลักในพระคัมภีร์ธรรมศาสตร์ ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้บันทึกเอาไว้ตามกฎหมายลักษณะวิชาวาทมีการกล่าวถึงการกำหนดเหตุยกเว้นโทษสำหรับเด็กและผู้สูงอายุเอาไว้ นอกจากนี้ ผู้เขียนมีความสนใจศึกษากฎหมายอาญาของไทยในสมัยปัจจุบันมาวิเคราะห์ร่วมกับกฎหมายต่างประเทศด้วยกัน 3 ประเทศ ได้แก่ 1. ประเทศสหรัฐอเมริกาศึกษาระบบรัฐกลางและมลรัฐเท็กซัส (Texas) 2. ประเทศออสเตรเลีย ศึกษาแบบของรัฐบาลกลาง 3. ประเทศญี่ปุ่น เป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) และ 4. ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งจากความหลากหลายของระบบกฎหมายทั้ง 4 ประเทศนี้ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้เขียนเลือกมาศึกษาและคาดหวังว่าทำให้ทราบว่าประเทศไทยควรนำการลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุกลับมาใช้ในกฎหมายอาญาในปัจจุบันหรือไม่ เพียงใดถึงจะเหมาะสมและเกิดประโยชน์กับสังคมมากที่สุด รวมถึงเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายอาญาของประเทศไทยต่อไป

2. ทฤษฎีและวัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา

การลงโทษทางอาญามีรากฐานมาจากทฤษฎีและวัตถุประสงค์การลงโทษที่แตกต่างกัน ซึ่งมีที่มาจากแนวคิดที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา

การลงโทษ คือ การกระทำที่รัฐใช้ความรุนแรง สร้างความเจ็บปวดและสิ่งอันไม่พึงประสงค์ต่อพลเมืองของตนเอง ซึ่งเป็นผลร้ายแก่ผู้รับโทษ อาจจะเป็นผลร้ายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพหรือทรัพย์สิน และต้องมีเหตุผลพิเศษที่สนับสนุนการกระทำดังกล่าว ซึ่งทฤษฎีการลงโทษในทางอาญาเป็นสิ่งที่มีความแต่เดิมและได้มีการพัฒนาเรื่อยมา เพื่อใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา ทั้งนี้ ได้มีนักกฎหมายและนักปรัชญาต่าง

⁶ อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1.

⁷ อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4.

อธิบายและให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไป ตามแนวคิดและสำนึกคิดของตนเอง สามารถแบ่งการอธิบาย ทฤษฎีการลงโทษในทางอาญา ในแง่มุมมองของการแสวงหาผลประโยชน์จากการลงโทษออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน (Retributive theory) และทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utilitarian theory)⁸

2.2 วัตถุประสงค์การลงโทษทางอาญา

การลงโทษตามกฎหมายอาญานั้น มีจุดประสงค์ในการลงโทษ มี 4 ประการคือ

- 1) เพื่อเป็นการปราบปรามโจรผู้ร้าย โดยทำโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญาให้เป็นอย่างเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้ร้ายรู้สำนึก
- 2) เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ความผิดเกิดขึ้นอีกโดยการทำให้ผู้ร้ายไม่สามารถจะกระทำความผิดได้ต่อไป เช่น คำพิพากษาให้โทษประหารชีวิตก็ย่อมทำให้ผู้รับโทษไม่สามารถกระทำความผิดอีกได้
- 3) เพื่อเป็นการดัดสันดานผู้ร้ายให้กลายเป็นคนดี ถ้าเด็กกระทำความผิดแต่ถ้ามีทางดัดสันดานได้ ศาลก็มีอำนาจที่จะไม่ลงโทษเด็กและส่งเด็กไปยังสถานฝึกอบรมแทนได้ ถ้าผู้ใหญ่กระทำความผิดและเป็นความผิดเล็กน้อยศาลก็จะรอการลงโทษได้
- 4) เพื่อชดใช้ความเสียหาย ไม่ใช่แต่ของผู้ถูกทำอันตรายเท่านั้น แต่เป็นการทำให้เหมาะสมกับความประสงค์และเป็นที่พอใจของสาธารณชนของสังคม⁹

3. กฎหมายในการลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุในอดีต

ในสมัยอยุธยาแม้จะมีการตรากฎหมายที่เรียกว่าพระราชสาส์น โดยอาศัยหลักในพระคัมภีร์ ธรรมศาสตร์เป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ก็ไม่มีปรากฏต้นฉบับกฎหมายสมัยอยุธยาที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยชัดแจ้งแต่อย่างใด เพราะถูกเผาทำลายไปแล้วจนหมดสิ้นในช่วงสงครามเมื่อ พ.ศ. 2310 อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้บันทึกเอาไว้ตามกฎหมายลักษณะวิอาท ที่ได้มีการกำหนดเหตุยกเว้นโทษสำหรับเด็กและผู้สูงอายุไว้ ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็ได้ทำการชำระสะสางกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้นให้สอดคล้องเหมาะสมกับหลักเหตุผลและความเป็นธรรม จึงทรงจัดให้มีการชำระสะสางกฎหมายใหม่เกิดขึ้นเป็นกฎหมายตราสามดวง ซึ่งก็ได้ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักการยกเว้นโทษแก่เด็กและผู้สูงอายุมารวมอยู่ด้วยกันในลักษณะเดียวกับกฎหมายลักษณะวิอาทในสมัยอยุธยา โดยพระอัยการลักษณะวิอาทดำตี บทที่ 10¹⁰

⁸ ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม, หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญา ภายใต้โครงการสนับสนุนสารสนเทศเพื่อการทำงานของสมาชิกรัฐสภา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, 2564), น. 14 - 18.

⁹ นันทิดา ศิริธนาบุญวงศ์, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้สูงอายุในการดำเนินคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563), น. 57 - 60.

¹⁰ ศิรณ ลีจิตติวิทยา, “เหตุยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุในกฎหมายอาญาเก่าของประเทศไทย,” วารสารนิติศาสตร์, เล่มที่ 3, ปีที่ 50, น. 461 - 465 (กันยายน 2564).

นอกจากกฎหมายลักษณะวิวาทในสมัยอยุธยาและพระอัยการลักษณะวิวาทคำดี บทที่ 10 วรรคสอง ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จะได้ยกเว้นโทษให้แก่เด็กอายุไม่เกิน 7 ปีแล้ว ยังได้มีการยกเว้นโทษให้แก่คนชราที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปอีกด้วย แต่จำกัดไว้เฉพาะแต่ในกรณีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการดูหมิ่น หรือทำร้ายร่างกายเท่านั้น โดยกฎหมายให้ถือว่าบุคคลผู้สูงอายุในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเป็นผู้หย่อนความสามารถในการรู้ผิดชอบเช่นเดียวกับเด็กอายุไม่เกิน 7 ปี การบังคับใช้โทษทางอาญาจึงเป็นการไม่สมควร เนื่องจากบุคคลในช่วงอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปมีฐานะเป็น “คนหลงใหล” คือ บุคคลที่กระทำการใด ๆ ไปโดยมีความรู้ผิดชอบที่ไม่สมบูรณ์ และเนื่องจากในสมัยก่อนการแพทย์ การสาธารณสุขของประเทศไทยยังไม่มี ความก้าวหน้ามากนัก เพราะฉะนั้น บุคคลที่มีอายุยืนยาวมาจนถึง 70 ปี จึงมีอยู่เพียงน้อยนิด และบุคคลที่มีอายุกว่า 70 ปี ก็มักมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่ามีสติสัมปชัญญะที่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ นโยบายของบ้านเมืองในสมัยนั้น จึงยกเว้นโทษให้แก่ผู้สูงอายุ และมุ่งเน้นให้คู่กรณีในคดีดังกล่าวไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทกันตามประเพณี¹¹

4. กฎหมายในการลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนั้น แม้ประมวลกฎหมายอาญาไทยไม่ได้มีการกำหนดเหตุยกเว้นโทษหรือเหตุลดโทษไว้สำหรับผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะเจาะจงอีกต่อไปดังเช่นที่ปรากฏในอดีต แต่อย่างไรก็ดี ผู้สูงอายุก็น่าจะอาจยกข้อต่อสู้ที่อาศัยเหตุแห่งความชราของตนได้ หากความชรานั้นส่งผลให้เข้าใจเงื่อนไขของการเป็นคนวิกลจริตตามมาตรา 65 หรือเหตุบรรเทาโทษตามมาตรา 78 อย่างไรก็ดี เหตุแห่งความชราที่จะส่งผลให้ผู้สูงอายุยกความวิกลจริตขึ้นต่อสู้เพื่อยกเว้นโทษหรือลดโทษได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 65 นั้น จะต้องเป็นกรณีที่ผู้สูงอายุ มี “จิตบกพร่อง” คือ การมีสมองไม่เจริญเติบโตตามวัยบกพร่องมาตั้งแต่กำเนิด เป็นคน “โรคจิต” ที่มีความบกพร่องแห่งจิตอันเกิดจากโรค หรือมี “จิตฟั่นเฟือน” ที่มีความหลงผิดประสาทหลอนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้แม้ผู้สูงอายุจะมีความเสื่อมถอยของร่างกายและสติปัญญาเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าหากไม่ได้เป็นผู้มีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือนตามความหมายของคำอธิบายข้างต้นแล้ว ความชราภาพนั้นก็ไม่อาจจะถูกหยิบยกขึ้นกล่าวอ้างเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบในทางอาญาได้เลย

นอกจากนี้ ในส่วนของเหตุบรรเทาโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 ที่ให้ดุลพินิจแก่ศาลในการลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้นจะสามารถถูกนำมาปรับใช้เพื่อลดโทษให้แก่ผู้สูงอายุได้ก็จริง เนื่องจากเป็นบทกฎหมายที่บัญญัติไว้ในลักษณะปลายเปิดให้ศาลสามารถพิจารณาคุณสมบัติของบุคคลที่เป็นเหตุอื่นในลักษณะทำนองเดียวกันกับความโหดเหี้ยมบาปปัญญา ความทุกข์อย่างสาหัส หรือคุณความดีมาก่อนของผู้กระทำความผิด แต่บทบัญญัติดังกล่าวนั้นก็ค่อนข้างจะถูกกำหนดให้มีความเป็นอัตวิสัย (subjective) มากจนเกินไป เนื่องจากไม่ได้เป็นบทบัญญัติที่บังคับให้ศาลหยิบยกเหตุแห่งความชราของผู้กระทำความผิดมาพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลในทุกกรณี เพราะฉะนั้นการนำมาตรา 78 มาใช้พิจารณาเพื่อบรรเทาโทษแก่ผู้สูงอายุจึงอาจเกิดความลักลั่นไม่สม่ำเสมอขึ้นได้¹²

¹¹ เพิ่งอ้าง.

¹² อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 8.

5. กฎหมายในการลดโทษทางอาญา สำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ

5.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) จากการศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา ระบบของรัฐบาลกลางได้กล่าวถึงการยกเว้นโทษหรือลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุไว้ในรัฐบัญญัติการปฏิรูปการพิจารณาคดีของ พ.ศ. 2527 (The Sentencing Reform Act of 1984.) มาตรา 5H1.1 โดยกำหนดให้มีการพิจารณาการลดโทษโดยใช้อายุเป็นเงื่อนไขได้ เช่น ประวัติการกระทำความผิด ความร้ายแรงของการกระทำความผิด การกระทำความผิดในครั้งปัจจุบันหรือปัจจัยที่เป็นเหตุบรรเทาโทษ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้สูงอายุหมายความว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่หกสิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีงานวิจัย เมื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลที่มีอายุน้อยกว่า ศาลจะลดโทษให้กับผู้สูงอายุมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า และอธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินลงโทษของผู้พิพากษาขึ้นอยู่กับความน่าตำหนิ (blameworthiness) การปกป้องสังคม (protection of the community) และข้อจำกัดในทางปฏิบัติและผลลัพธ์ที่ตามมา (practical constraints and consequence) อย่างไรก็ตาม การลดโทษจะต้องพิจารณาพิพากษาแตกต่างกันไป โดยขึ้นอยู่กับแต่ละผู้กระทำความผิดและลักษณะของการกระทำความผิดนั้น

ส่วนในมลรัฐเท็กซัส (Texas) มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 42A.562 ที่บัญญัติเกี่ยวกับการปล่อยตัวจำเลยสูงอายุเพื่อเข้ารับการรักษาก่อนเข้าเรือนจำทางการแพทย์

โดยในประเทศสหรัฐอเมริกามุ่งเน้นการลดประชากรในเรือนจำ ในขณะที่ยังคงรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมีโปรแกรมนำร่องให้อำนาจหน่วยงานราชทัณฑ์ (The Bureau of Prisons: BOP) ในการกำหนดให้ผู้ต้องขังที่มีอายุอย่างน้อย 60 ปี¹³ และเป็นผู้ต้องขังที่ป่วยโดยการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นการกักขังอยู่ที่บ้านแทน ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 603 (a) ประกอบ United States Code (Title 34. CRIME CONTROL AND LAW ENFORCEMENT) มาตรา 60541 (Federal prisoner reentry initiative)

5.2 ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ในระบบของรัฐบาลกลางของประเทศออสเตรเลียได้ถือว่าผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลสูงอายุเป็นผู้บกพร่องทางจิตตามกฎหมายอาญาของประเทศออสเตรเลีย (Criminal Code Act 1995) มาตรา 7.3 (8) โดยกล่าวว่าความบกพร่องทางจิต ได้แก่ ความเสื่อมโทรมทางร่างกายและทางจิตจากวัยชรา (senility) ความพิการทางสติปัญญา (intellectual disability) ความป่วยทางจิต (mental illness) สมอญถูกทำลาย (brain damage) และบุคลิกภาพผิดปกติอย่างรุนแรง (severe personality disorder) ทำให้ผู้สูงอายุที่กระทำความผิดในขณะที่มีจิตบกพร่องไม่ต้องรับผิดชอบทางอาญา เพราะถือว่าบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายและทางจิตอันเกิดจากวัยชรา จึงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกับความผิดปกติข้างต้น

¹³ The United States Department of Justice, “ELDER ABUSE AND ELDER FINANCIAL EXPLOITATION STATUTES,” สืบค้นเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2566, จาก https://www.justice.gov/elderjustice/prosecutors/statutes?field_statute_state=OH&field_statute_category=All

นอกจากนี้ ผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้สูงอายุมักจะได้รับโทษลดน้อยลง ศาลจะกำหนดโทษโดยพิจารณาเกณฑ์อายุร่วมด้วย อย่างไรก็ตามก็จะต้องพิจารณาความรุนแรงในการกระทำความผิดและความจำเป็นในการป้องปรามด้วย¹⁴

5.3 ประเทศญี่ปุ่น เป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) จากการศึกษาประเทศญี่ปุ่นได้กล่าวถึงการยกเว้นโทษหรือลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุไว้ในประมวลกฎหมายอาญา (Penal Code) มาตรา 39 กล่าวไว้ว่าสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นผู้สูงอายุ ศาลพิจารณาลงโทษจำเลยที่เป็นผู้สูงอายุให้น้อยลงกว่าปกติได้¹⁵ เพราะถือว่าผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะไปกระทำความผิดซ้ำได้น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับวัยอื่น¹⁶ แต่ส่วนใหญ่แล้วประเทศญี่ปุ่นจะมีการกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจในการชะลอการฟ้องได้ ตั้งแต่ขั้นตอนกระบวนการก่อนขึ้นพิจารณาคดีอาญาของศาลแล้ว

5.4 ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นระบบกฎหมายที่ผสมทั้งระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) จากการศึกษาประเทศฟิลิปปินส์ได้กล่าวถึงการยกเว้นโทษหรือลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุไว้ในพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ 3815 เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2473 นั้น ในมาตรา 13 (2) ได้กำหนดว่าโทษจำคุกและการลงโทษอาญากระงับโดยศาลหาก “ผู้กระทำความผิดมีอายุต่ำกว่า 18 ปีหรือมากกว่า 70 ปี” ซึ่งในข้อความดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นเหตุยกเว้นโทษทางอาญา

นอกจากนี้ มีคำตัดสินของศาลฎีกาในปี 2010¹⁷ สำหรับกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีอายุต่ำกว่า 70 ปี ขณะที่ลงมือกระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดดังกล่าวไม่ถือว่าเป็น “พฤติการณ์การบรรเทาความชราภาพตามมาตรา 13 (2) แห่งประมวลกฎหมายอาญาฉบับแก้ไขเพิ่มเติม

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาทางกฎหมายในการลดโทษทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น แม้จะไม่ได้กำหนดให้เหตุสูงอายุเป็นเหตุในการยกเว้นโทษหรือลดโทษทางอาญาเหมือนกับกฎหมายไทยในอดีต เนื่องจากในปัจจุบันมีการแพทย์และสาธารณสุขที่มีความก้าวหน้ามากขึ้นทำให้อาการสับสนของบุคคลที่บกพร่องไม่เป็นเช่นอดีตอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตามการกระทำของผู้สูงอายุที่แม้จะเป็นการกระทำที่ครอบคลุมความผิดและควรได้รับโทษทางอาญา อาจเกิดจากความผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจที่ทำให้ความสามารถในการคิดตัดสินใจหรือควบคุมตนเองบกพร่อง จึงควรกำหนดให้มีการลดโทษให้แก่ผู้สูงอายุที่มีความรู้ผิดชอบไม่บริบูรณ์

¹⁴ National Judicial College of Australia, “The Commonwealth Sentencing Database,” สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2565, จาก <https://bit.ly/3aG4yaM>

¹⁵ Stacey Steele, “Elderly Offenders in Japan and the saiban’in seido (Lay Judge System): Reflections Through a Visit to the Tokyo District Court,” *Japanese Studies*, 223, 35, p.238 (2015).

¹⁶ เรวัต ฉ่ำเฉลิม, “ชะลอการฟ้อง,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), น.38.

¹⁷ Rappler, “90-year-old Enrile may still spend time in jail,” สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2565, จาก <https://www.rappler.com/nation/50901-enrile-time-jail/>

โดยควรกำหนดลดโทษให้แก่ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป เพราะเกณฑ์อายุดังกล่าวเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ให้มากกว่าค่านิยาม “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มากกว่า 10 ปี ซึ่งอายุเกณฑ์นี้บุคคลส่วนใหญ่จะมีโอกาสกระทำความผิดที่พลั้งพลาดไปมากกว่าเกณฑ์อายุอื่น รวมถึงสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุนั้นมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก แม้ผู้สูงอายุนั้นจะมีพื้นฐานการศึกษาเรียนรู้ที่ดี หรือมีประสบการณ์ชีวิตต่าง ๆ หล่อหลอม ชัดเจนให้ความคิดมีความสุขุมลุ่มลึกก็ตาม แต่อย่างไรก็ดี สภาพจิตใจในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นก็อาจไม่ได้อยู่ในสถานะที่มั่นคงดังเช่นบุคคลทั่วไปในวัยหนุ่มสาว เนื่องจากผู้สูงอายุนั้นอาจต้องประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตที่หลีกเลี่ยงไม่ได้อยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการเผชิญกับความสูญเสีย หรือการเสื่อมถอยของสติปัญญาก็ตาม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตใจและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก จนก่อให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นได้ อีกทั้งการลดโทษทางอาญาของผู้สูงอายุจะเป็นการลดปัญหาความแออัดในเรือนจำและลดภาระด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายของรัฐในการดูแลนักโทษที่เป็นผู้สูงอายุได้ จึงควรมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา โดยบัญญัติข้อความเพิ่มเติมใน มาตรา 65 วรรคสอง ในทำนองว่า

“มาตรา 65 วรรคสอง แต่ถ้าผู้กระทำความผิดยังสามารถรู้ผิดชอบอยู่บ้าง หรือยังสามารถบังคับตนเองได้บ้าง หรือผู้กระทำความผิดเป็นผู้มีอายุกว่าเจ็ดสิบปีซึ่งได้รับการวินิจฉัยว่ามีความรู้ผิดชอบไม่บริบูรณ์ ผู้นั้นต้องรับโทษสำหรับความผิดนั้น แต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้”

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเห็นอีกว่าการลดโทษให้ผู้สูงอายุทุกกรณีนั้นไม่เหมาะสมเนื่องจากผู้สูงอายุอาจไม่ได้เป็นผู้ที่มีความรู้ผิดชอบไม่บริบูรณ์เหมือนกันทุกราย การกำหนดให้มีการลดโทษเป็นการทั่วไปอาจก่อให้เกิดช่องโหว่ทางกฎหมายที่ผู้สูงอายุจะอาศัยเป็นช่องทางในการกระทำความผิดได้ จึงควรที่ต้องจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณาวินิจฉัย โดยอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการแพทย์และอาชญาวิทยาในการพิจารณาว่าผู้สูงอายุในกรณีใดควรได้รับการลดโทษหรือไม่ เพียงใด

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าหากผู้กระทำความผิดสูงอายุนอกจากจะได้รับการลดโทษแล้ว ยังควรนำมาตรการลงโทษอื่นที่ไม่ใช่การจำคุกมาใช้ เพื่อลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐ เนื่องจากการดูแลผู้ต้องขังความผิดที่เป็นผู้สูงอายุมักจะมีค่าใช้จ่ายที่มากกว่าการดูแลผู้ต้องขังประเภทอื่น และเป็นการลดความหนาแน่นแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนกพงศ์ อนันต์สันติวงศ์. “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบขอบเขตในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นประชากรกลุ่มเปราะบางตามประมวลกฎหมายอาญาไทย: ศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส และเยอรมนี.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.

กรมกิจการผู้สูงอายุ. “สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย.”

<https://www.dop.go.th/th/know/15/926>, 28 กันยายน 2565.

ทิตติธิดา ธิติธรรมพฤษ และ ธนศ เกษศิลป์. “แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุของราชทัณฑ์ไทย.” วารสารสหศาสตร์. เล่มที่ 2. น. 4 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563).

ดิศรณ์ ลิขิตวิทย์วาท. “เหตุยกเว้นโทษสำหรับผู้สูงอายุในกฎหมายอาญาเก่าของประเทศไทย.”

วารสารนิติศาสตร์. เล่มที่ 3. น. 461-465 (กันยายน 2564).

นันทิดา ศิริธรรมาภรณ์. “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นผู้สูงอายุในการดำเนินคดีอาญา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.

ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม. หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญา ภายใต้โครงการสนับสนุนสารสนเทศเพื่อการทำงานของสมาชิกรัฐสภา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2564.

พิทักษ์ ศศิสุวรรณ. “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับผู้สูงอายุ (Criminal Justice Process for Elders).” ในการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 หัวข้อ “ระบบกฎหมายไทย : ปฏิรูป / เปลี่ยนผ่าน / ปฏิสังขรณ์.” จัดโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2561.

เรวัต ฉ่ำเฉลิม. “ชะลอการฟ้อง.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

หัตสนัย บุญมา. “มาตรการแก้ไขโทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดสูงอายุ.” การค้นคว้าอิสระมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2564.

ภาษาต่างประเทศ

National Judicial College of Australia. “The Commonwealth Sentencing Database.”

<https://bit.ly/3aG4yaM>, 28 กันยายน 2565.

Rappler. “90-year-old Enrile may still spend time in jail.”

<https://www.rappler.com/nation/50901-enrile-time-jail/>, 20 กันยายน 2565.

Stacey Steele. “Elderly Offenders in Japan and the saiban'in seido (Lay Judge System):

Reflections Through a Visit to the Tokyo District Court.” Japanese Studies. 223. (2015): 238.

The United States Department of Justice. “ELDER ABUSE AND ELDER FINANCIAL EXPLOITATION STATUTES.”

https://www.justice.gov/elderjustice/prosecutors/statutes?field_statute_state=OH&field_statute_category=All, 4 เมษายน 2566.